

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
053 – Психологія

Тема: Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки
юнаків

Виконала: студентка 4 курсу,
групи П-4
спеціальності 053 «Психологія»
Бекеша К.Е
Керівник Орос О.Б
Рецензент Ярема О.М

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	
1.1. Зміст поняття девіантної поведінки	7
1.2. Адиктивна поведінка, як різновид девіантної поведінки	20
1.3. Можливості впливу на девіантну поведінку в юнацькому віці.....	28
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	
2.1. Організація дослідження та обґрунтування методик	37
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	40
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Збільшення і зростання серед представників юнацького віку пияцтва, наркоманії, злочинності, агресивності та жорстокості, яке спостерігається останнім часом в Україні, обумовлено цілим рядом факторів: соціально-економічних, морально-психологічних та інших. Серед них слід відзначити посилення соціального розшарування суспільства, непідготовленість соціальних інститутів до забезпечення успішної соціалізації особистості в умовах трансформації суспільства, дефіцит засобів і технологій розвитку соціальних служб, орієнтованих на створення умов для самореалізації кожної людини. Ситуація ускладнена тим, що девіації стали характерною, а подекуди й унормованою рисою молодіжної субкультури. У випадку, коли зростання девіантної поведінки відзначається у підростаючого покоління, виникає реальна небезпека для суспільства, так як через деякий час саме нинішнє молоде покоління буде формувати його рушійну силу і визначати те, наскільки успішним буде його розвиток.

У вітчизняній та зарубіжній літературі поняття «поведінка» трактується досить широко. Представники різних течій психології (У. Джеймс, П. Жане, Дж. Дьюї, Е. Торндайк, Е. Толмен, Е. Фромм та ін) визначали поведінку за схемою «стимул-реакція» та зведенням поняття "виховання" до маніпулювання людиною за допомогою різних зовнішніх подразників до більш глибокого розуміння людської поведінки, а саме: включали у її структуру внутрішню психічну складову, її регулювальною ланкою, розглядали потреби та мотиви людської поведінки, цілі, бажання, афективну та вольову сферу, вивчали їх з функціонального та динамічного боків. Таким чином був підготовлений ґрунт для психологічного вивчення переконань людини, її моральних цінностей, життєвої мети як особливого роду спонук поведінки. Ці положення знайшли подальший розвиток у працях Б. Ананьєва, М. Бахтіна, М. Басова, Л. Божович, Л. Виготського, О. Леонтєва, В. М'ясищева. С. Рубінштейна та багатьох інших, які дійшли висновку, що

конкретний акт поведінки включає в себе інтелектуальний та афективні компоненти, тоді як зовнішні впливи завжди діють лише опосередковано через внутрішні умови.

Теорії і фактори виникнення девіантної поведінки розроблялися в різних напрямках і вивчали наступні вчені: біологічний підхід (Ч.Ломброзо, У.Шелдон), психологічний підхід (З. Фройд), соціологічний підхід (Є. Дюркгейм, Р.Мертон, Т.Парсонс), соціально-особистісний підхід (С. Білокобильська, В. Емельянов, Я. Коломский, А.Реан, С.Тарарухін).

Розгляд основних детермінант та особливостей прояву девіацій в юнацькому віці важливий не лише з позиції потреби оцінки їх сучасного стану, а й з точки зору прогнозування їх тенденцій у майбутньому, оскільки сьогодні деструктивні форми прояву девіантної поведінки набувають масового характеру, про що свідчить статистика МВС України, МОЗ України й матеріали електронних і друкованих засобів масової інформації.

Описані основні причини девіантної поведінки: порушення в становленні, формуванні і розвитку особистості (А. Лічко, В. Мухіна, А. Петровський, Л. Пожар, Х. Ремшміт, Т. Шилова), в діяльній лінії онтогенеза (Д. Ельконін, М. Кондратьєв), вплив соціокультурних особливостей (Л.Філонов), вплив образу життя родини та сімейних відносин, характерологічних та особистісних змін, обумовлених взаємодією з оточенням (А. Бандура, М. Буянов, А. Захаров, М. Лісіна, А.Лічко, Г. Міньковський, В. Петровський, Л. Шнейдер, Е. Ейдемільер, В.Юстицькіс та ін.), вплив засобів масової інформації, пропаганди сексуальної розпусти (М. Цилуйко), вплив світу компютерних ігор (О. Єрмолаєв, Т.Марютіна, М. Лук'яненко).

Ці обставини істотно актуалізують необхідність комплексного наукового пізнання такого соціально-психологічного явища, як девіації в юнацькому віці, причому в узагальненому й систематизованому взаємозв'язку всіх різновидів девіантної поведінки. У зв'язку з цим актуальність представленої проблеми не має сумніву і зумовила вибір теми нашої роботи *«Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки юнаків»*.

Об'єктом дослідження є девіантна поведінка юнаків.

Предметом дослідження є соціально-психологічні детермінанти девіантної поведінки в юнацькому віці.

Метою науковою роботи передбачено дослідити та описати соціально-психологічні детермінанти девіантної поведінки в юнацькому віці.

Відповідно до сформульованої мети дослідження були розроблені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати питання девіантної поведінки в науковій літературі та дослідити й окреслити її соціально-психологічні детермінанти у осіб юнацького віку.

2. Дослідити та виявити готовність юнаків до реалізації окремих форм девіантної поведінки, рівень потреби юнаків у пошуку нових відчуттів та соціально-психологічні детермінанти девіантної поведінки.

3. Окреслити засоби соціально-психологічної превенції для попередження та профілактики девіацій у юнаків і дівчат.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел; емпіричні методи (стандартизовані методики, анкетування, опитування); методи обробки та інтерпретації даних (кількісні та якісні із застосуванням методів математичної статистики, а саме непараметричний метод порівняння вибірок: U-Критерій Мана-Уїтні).

Комплекс методів і методик, що використовуються в дослідженні, визначених вихідними методологічними умовами, а також ціллю і завдання всього дослідження в цілому. В дослідженні використовувались наступні **методики**:

1. Методика «Визначення схильності до девіантної поведінки» (автор О. Н. Орел).

2. Методика «Діагностика потреби у пошуках відчуттів» (автор М. Цукерман).

3. Анкета «Дослідження соціально - психологічних детермінант девіантної поведінки в юнацькому віці».

База дослідження: ЗОШ № 6 м. Мукачева. На першому етапі у дослідженні приймали участь учні 11-х класів, у кількості 60 чоловік. На другому етапі дослідження ми відібрали з загальної вибірки 30 чоловік, які найбільш схильні до девіантної поведінки.

Публікації за час навчання:

Бекеша К.І. Життєвий сценарій особистості в трансактному аналізі Еріка Берна / Бекеша К.І., Марценюк М.О. // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, 24-25 жовтня 2019 р., Мукачево / Ред.кол.: Т.Д. Щербан (гол.ред.) та інш. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2019.– 558с. С. 39-41.

Бекеша К.І. Казка як засіб розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку / Бекеша К.І., Марценюк М.О. // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторах: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 07 листопада 2019 р., Мукачево. – Мукачево: МДУ, 2019. – 312 с. С.59-62.

Структура перед кваліфікаційної роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (31 найменування) та 5-х додатків. Основний зміст викладено на 61 сторінці тексту. Загальний обсяг – 78 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного вивчення питання девіантної поведінки в науковій літературі дозволило виявити, що вона завжди пов'язана з якою-небудь невідповідністю вчинків, дій, видів діяльності розповсюдженим в суспільстві нормам, правилам поведінки, ідеям, стереотипам, очікуванням, установкам, цінностям. В основі відхилень в поведінці переважно лежить конфлікт інтересів, цінностей, розбіжність потреб, деформація засобів їх задоволення, помилки виховання, життєві невдачі та прорахунки. Залежно від виду норми з якою співставляються особливості поведінки, та її негативних наслідків виокремлюють такі види девіантної поведінки як антисоціальну (делінквентну і кримінальну); асоціальну (аморальну); аутодеструктивну. Різні форми девіантної поведінки юнаків взаємопов'язані. Пияцтво, вживання наркотиків, агресивна поведінка, протиправна поведінка утворюють єдиний блок. Залучення до одного виду девіантної поведінки підвищує вірогідність його залучення і в інші.

Були окреслені її соціально-психологічні детермінанти у осіб юнацького віку до яких належать і соціальні фактори, як от найближче оточення (друзі, однолітки, референтна група), так і психологічні особливості (потреба бути «як всі», брак соціальних практичних навичок, невпевненість в собі, не вміння відмовитися, сказати «ні»).

Найвагомішим чинником девіантної, а зокрема адиктивної поведінки юнаків являється бажання отримати нові відчуття. Вагомим фактором виступає вплив засобів масової інформації та однолітків, як фактор, що впливає на поведінку юнаків відіграє важливе значення, що свідчить про те, що більшість молодих дівчат і хлопців схильні наслідувати найближчому оточенню, та антисоціальним моделям поведінки, які нав'язує нам телебачення. Невміння відстояти свою власну позицію, сказати «Ні» на умовляння є найбільшим чинником, що спричинює девіантну, зокрема адиктивну поведінку, що також може обумовлюватися заниженою самооцінкою та бажанням самоствердитися. Стреси, психоемоційні

навантаження, поганий настрій ведуть до спроб вживання алкоголю та наркотичних речовин, що на їхню думку позбавляє їх від неприємних почуттів, переживань. Психологічними детермінантами девіантної адиктивної поведінки є бажання відчувати нові відчуття.

В нашій роботі одним з завдань було дослідити та виявити готовність юнаків до реалізації окремих форм девіантної поведінки, рівень потреби юнаків у пошуку нових відчуттів та соціально-психологічні детермінанти девіантної поведінки.

Отримані результати свідчать про те що:

- ✓ більш схильними до проявів девіантної поведінки являються представники чоловічої статі;

- ✓ більшість юнаків, що вдаються до девіантної поведінки виховувалися в неповних сім'ях;

- ✓ сильний вплив оточення (особливе значення та важливість кола спілкування в житті підлітка);

- ✓ негативний вплив ЗМІ (як норма пропаганда алкоголю, табачних виробів, сцени насилля телеканалах та мас-медіа);

- ✓ вікові особливості та психологічні фактори (невміння відстояти власну думку, а також не вміння сказати «ні», невміння чинити опір, що базується на її самооцінці та невпевненості в собі, недовіра та відсутність тісних і теплих стосунків з батьками та іншими значимими родичами; брак власного життєвого досвіду);

- ✓ стреси, психоемоційне навантаження та нестабільний емоційний фон.

Підсумовуючи результати емпіричного дослідження та всього вищевикладеного, можна констатувати, що причинами вдавання до девіантної поведінки являються як соціальні так і психологічні фактори в житті юнацтва.

Як результат, постає актуальне питання – це пошук та розробка засобів соціально-психологічної превенції для попередження та профілактики девіацій у юнаків і дівчат. Профілактика та корекція девіантної поведінки нерозривно пов'язана з процесом соціалізації особистості.

Психологи-практики окреслюють багато форм психопрофілактичної роботи з девіантними підлітками як от: організація соціального середовища, в рамках якої передбачається соціальна реклама з формування настановлень на ЗСЖ; інформування, що здійснюється через організацію лекцій, бесід, групових дискусій, поширення відео- і телефільмів тощо; активне соціальне навчання соціально-корисним навичкам, активізація особистісних ресурсів, що реалізується через групові тренінги, зокрема, тренінги асертивності або тренінги резистентності до негативних соціальних впливів, участь у групах спілкування і особистісного зростання тощо; організація діяльності, альтернативної девіантній поведінці (подорожі, похід у гори, екстремальні види спорту тощо); організація ЗСЖ; мінімізація негативних наслідків девіантної поведінки, яка застосовується у разі сформованої схильності до девіантної поведінки і спрямована на профілактику рецидивів або їх негативних наслідків.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>